

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ЧИННИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Вивчаються економічні передумови просування України на шляху європейської інтеграції. Досліджується динаміка показників конкурентоспроможності національної економіки відносно нових країн-членів Європейського Союзу. Встановлено дивергенцію більшості показників конкурентоспроможності, окрім тих, що характеризуються розвиток інфраструктури та розмір ринку. Автор звертає увагу на необхідності подальшого реформування фінансового ринку України для реалізації технологічної перебудови вітчизняної економіки.

Ключові слова: Європейський Союз, інтеграційна політика, конкурентоспроможність економіки, конвергенція, економічні показники.

Зі здобуттям державної незалежності Україна розпочала реалізацію стратегію європейської інтеграції, в основі якої лежать багатовікова історія українського народу, його ментальність, демократичні традиції та прагнення сучасного покоління бачити свою державу в колі європейських країн. Європейський вибір України передбачає рух до європейських цінностей - до справжньої демократії, інформаційного громадянського суспільства, що базується на засадах верховенства права й забезпечення прав та свобод людини і громадянина, ринкової економіки. Європейський вибір України зумовлений усвідомленням факту інтеграції до ЄС як фактора сприяння державній незалежності, безпеці, політичній стабільності, економічному та соціальному розвитку.

Кінцева мета євроінтеграційного курсу України полягає у набутті державою повноправного членства в Європейському Союзі. Проте процес її реалізації вимагатиме значної концентрації політичної волі, європеїзацію інституційної системи нашої держави, досягнення європейських стандартів соціально-економічного та політичного розвитку, належного рівня та якості життя населення [1].

Головне завдання на шляху європейської інтеграції в економічній сфері - створення конкурентоспроможної ринкової економіки, покращення інвестиційного клімату, забезпечення макроекономічної стабілізації та сталого зростання. При цьому питання конкурентоспроможності національного господарства виходить на перший план з декількох причин. Передусім, його успішне вирішення є передумовою входження країни до ЄС. З іншого боку, економічне середовище, націлене на постійне підвищення конкурентоспроможності, допомагає національній економіці вистояти під час спадів ділового циклу та гарантувати механізми сталого

економічного розвитку в майбутньому.

Проблемі підвищення конкурентоспроможності економіки присвячено багато праць зарубіжних (Е. Аткинсон, М. Блауг, П. Друкер, Б. Мільнер, М. Портер, Д. Рікардо, А. Сміт, Г. Шрьотер та ін.), вітчизняних і російських науковців (В. Андрійчук, В. Базилевич, Є. Веліхов, В. Вітвицький, П. Гайдуцький, В. Геєць, Т. Горькова, Б. Данілішин, Н. Кізім, М. Маліка, В. Мессель-Веселяк, С. Мочерний, Б. Пасхавер, В. Пономаренко, П. Саблук, Г. Шаповалов та ін.). У проведених дослідженнях з даної проблеми значна увага приділяється вивченню економічної категорії конкурентоспроможності та чинникам, що сприяють її зростанню. У контексті вивчення євроінтеграційних процесів додаткового аналізу потребує аналіз конвергенції конкурентоспроможності економіки України та економік країн Європейського Союзу, що увійшли до блоку під час останніх стадій його розширення. Саме це й було поставлено за мету даного дослідження. Для її досягнення необхідно було виконати такі завдання:

- обрати методологію визначення конкурентоспроможності економіки;
- визначити відносні показники конкурентоспроможності економік України і нових країн-членів ЄС.
- виявити характер конвергенції у зазначених показниках протягом 2008-2009 рр.

Структура статті складається з трьох розділів. У першому розділі "Економічний аспект оцінки готовності вступу України в ЄС" розглядаються економічні критерії, яким повинна відповідати країна-претендент на членство у ЄС. Аргументується використання показників, що характеризують конкурентоспроможність національних економік. Наступний розділ "Аналіз конвергенції конкурентоспроможностей економік України та нових країн-членів ЄС" присвячений

виявленню характеристик конвергенції показників конкурентоспроможності економік України та нових країн-членів ЄС та вироблення на цій основі рекомендацій стосовно поліпшення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Розділ "Перелік використаних джерел" містить перелік посилань, використаних під час проведення даного дослідження.

1. Економічний аспект оцінки готовності вступу України в ЄС

Входження до Європейського Союзу передбачає відповідність Копенгагенським критеріям конвергенції, що охоплюють три основні групи: політичні, економічні і "членські" [2, 3]. Зокрема, до економічних критеріїв належать:

- макроекономічна стабільність;
- наявність ринкових інститутів;
- створення середовища, сприятливого для підприємницької діяльності;
- поліпшення умов конкуренції;
- відповідне правове забезпечення ринкових перетворень;
- створення сприятливого інвестиційного клімату;
- здійснення адміністративної реформи та структурних реформ;
- лібералізація торговельного режиму;
- підвищення кваліфікації робочої сили;
- поліпшення структури та диверсифікація експорту;
- здійснення промислової політики, спрямованої на зниження матеріало- та енергоємності виробництва.

Наближення за даними критеріями країни-кандидата до умов, що мають місце в Європейському Союзі, - одна з передумов вступу до ЄС. Оскільки для даних критеріїв характерним є неконкретність, вони не містять вимоги відповідності певним кількісним параметрам, то задача визначення конвергенції є нетривіальною і потребує аналізу розбіжностей за певний проміжок часу на основі загальноприйнятої процедури порівняння. На нашу думку, в якості такої порівняльної основи може виступати "Звіт глобальної конкурентоспроможності", який щорічно формується Всесвітнім економічним форумом у співпраці з партнерськими науковими установами [4]. Доцільність використання Звіту обґрунтовується, по-перше, тим, що він містить ширший перелік економічних показників, ніж передбачений Копенгагенськими критеріями. По-друге, він містить рейтингові значення економічних показників країн ЄС і України, що дозволяє перевірити їх на предмет конвергенції.

Зазначимо, що Звіт уже понад тридцять років вважається найбільш поважною оцінкою національної конкурентоспроможності,

забезпечуючи дзеркальне відображення економічного середовища певної країни, її здатності досягати стабільного рівня процвітання та економічного розвитку. При формуванні Звіту ВЕФ використовує дані з двох джерел: міжнародні статистичні джерела і опитування думки менеджерів. Це опитування висвітлює сприйняття менеджерами підприємств середовища, в якому вони діють, і дає можливість оцінити конкурентоспроможність їх економіки. Для формування його останньої версії звіту опитано понад 13000 менеджерів зі 133 країн. Опитування поділено на 13 секцій стосовно 12 елементів (груп показників) індексу глобальної конкурентоспроможності, наведених в Таблиці 1.

2. Аналіз конвергенції конкурентоспроможностей економік України та нових країн-членів ЄС

Остання, п'ята хвиля розширення ЄС проходила у два етапи. Спочатку у 2004 році до Європейського Союзу приєдналися Мальта, Кіпр, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Чеська Республіка, Словаччина, Словенія та Угорщина (ЄС-10). Згодом, у 2007 році, до ЄС було включено Болгарію та Румунію (ЄС-2) [5]. Зазначимо, що країни ЄС-10 в цілому більш економічно розвинені, порівняно з ЄС-2, оскільки середній показник ВВП на душу населення у 2009 р. для перших складав 19450 дол. США, тоді як для других - 8074 дол. США, а для України - 3920 дол. США [6]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що з розширенням ЄС охоплює все більш економічно відсталі країни. За таких умов Україні при реалізації інтеграційної політики треба, передусім, орієнтуватися на країни ЄС-2, домагаючись досягнення конвергенції не лише за економічною групою Копенгагенських критеріїв, але й показниками конкурентоспроможності національної економіки в цілому. Саме такий пріоритет інтеграційної політики дозволить ставити перед владою більш реальні завдання реформування економіки та виконувати їх у стислі терміни з меншими витратами.

Задля визначення конвергенції показників конкурентоспроможності економік спочатку нами використано рейтингові показники Звіту глобальної конкурентоспроможності за 2008 рр. Згадані показники країн ЄС-2 порівняно з аналогічними показниками України. Виявлено різниці між показниками основних груп показників конкурентоспроможності, наведені в Таблиці 1. Далі подібна процедура була повторена для показників Звіту за 2009 р., що дало змогу визначити негативну зміну (конвергенцію) чи позитивну зміну (дивергенцію) різниці показників. У результаті визначено скільки показників конкурентоспроможності з певної групи

Таблиця 1.
Економічні показники Звіту глобальної конкурентоспроможності [6, 7].

Група	Показники
Державні та суспільні заклади	Відвернення коштів суспільства через корупцію; право власності; захист інтелектуальної власності; незалежність судової системи; суспільна довіра до політиків; фаворитизм у рішеннях урядових посадовців; марнотратецтво урядових витрат; титан урядового регулювання; прозорість урядової політики; витрати бізнесу пов'язані з тероризмом; витрати бізнесу пов'язані зі злочинністю та насильством; організована злочинність; надійність поліції; етична поведінка фірм; якість сила аудиту та стандартів звітності; ефективність рад директорів; захист інтересів мінорітарних акціонерів
Інфраструктура	Якість інфраструктури взагалі, якість доріг; якість залізничної інфраструктури; якість місце-клієнтри; якість інфраструктури повітряного транспорту; якість забезпечення електроенергією; кількість телефонних ліній
Макроекономічна стабільність	Збалансованість державного бюджету; норма запозичень в країні; ефірні відсоткових ставок; державний борг
Охорона здоров'я та початкова освіта	Вплив туберкульозу на бізнес; поширення туберкульозу; вплив СНІДу на бізнес; дитяча смертність; середня тривалість життя; відсоток населення з освітою; витрати на навчання
Оснащення новими технологіями	Доступність передової технології; ефірність підприємствами технологій; законодавство стосовно інформаційної технології; кількість абонентів мобільного зв'язку; кількість персональних комп'ютерів; кількість абонентів широкополюсного Інтернету
Витради освіта та професійна підготовка	Кількість абітурієнтів; кількість здобувачів другої освіти; якість системи освіти; якість освіти природничих наук; якість бізнес-підготовки до Інтернету у ВНЗ; місцевий доступ до спеціалізованих досліджень та послуг з тренування; ступінь тренування персоналу
Ефективність ринку товарів	Інтенсивність місдевої конкуренції; ступінь домінування ринку; ефективність антимонопольної політики; ступінь та ефект оподаткування; загальна ставка оподаткування; кількість процедур необхідних для початку бізнесу; час необхідний для заочаткування бізнесу; витрати, пов'язані з реалізацією політики в сфері сільського господарства; поширення торгових бар'єрів; кількість тарифних бар'єрів; поширення іноземної власності; титан малих підприємств; ступінь орієнтації клієнтів; вибагливість покупців
Ефективність ринку праці	Співпраця у стосунках працівник-роботодавець; титанність у визначенні зарплати; стійкість безробіття; практика найму та звільнення; витрати, пов'язані зі звільненням; зарплата і продуктивність; довіра професійному менеджменту; втеча мізців; участь жінок у робочій силі;
Рівень розвитку фінансового ринку	Рівень розвитку фінансового ринку; фінансування через місцевий фондовий ринок; легкість доступу до кредитів; наявність венчурного фінансування; обмеження стосовно руху капіталу; сила захисту інвесторів; стан банків; реулювання фондових бірж; захист кредиторів і позачальників
Розмір ринку	Індекс розміру внутрішнього ринку; індекс розміру зовнішнього ринку; ВВП опілений за ІПС; частка імпорту у ВВП; частка експорту у ВВП
Рівень розвитку бізнесу	Кількість місцевих поставальників; якість місцевих поставальників; стан розвитку класерів; природа конкурентної переваги; прибутність у ланцюжку вартості; контроль за міжвародним збутом; досконалість процесу виробництва; ступінь розвитку маркетингу; добровільність делегування повноважень
Інновації	Місткість для інновацій; якість інститутів наукових досліджень; витрати компанії на дослідження та розвиток; співпраця між університетами та бізнесом у дослідженні та розвитку продукції; державні закупівлі високотехнологічних продуктів; наявність науковців та інженерів; кількість корисних патентів

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ЧИННИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

покращилися (наблизилися) відносно аналогічних для країн ЄС-2, а скільки погіршилися, тобто віддалилися.

Співвідношення погіршених/поліпшених показників до їх загальної кількості у групі приведені на Рисунку 1. Як видно з рисунка, лише у групі показників конкурентоспроможності "інфраструктура" більшість з них поліпшилася (57,14% від загальної кількості). У групах "розмір ринку", "макроекономічна стабільність" і "ефективність ринку товарів" відзначилися поліпшенням лише 40% показників. У той же час показники груп "інновації", "оснащення новими технологіями" та рівень розвитку бізнесу" найбільше погіршилися (85,71%, 87,50% і 88,89% від загальної групи показників у відповідних групах).

Відзначимо, що розмір ринку та інфраструктура відносно більш розвинених нових членів ЄС також поліпшилася, а рівень розвитку

фінансового ринку і бізнесу, а також запровадження інновацій були найбільш слабкими місцями в показнику конкурентоспроможності економіки України.

Аналіз конкурентоспроможності економіки України свідчить про те, що за розглядуваний період час в нашій країні вдалося лише домогтися відносного поліпшення інфраструктури. Очевидно, що кризова ситуація наклала негативний відбиток на рівні розвитку бізнесу. Відносна деградація ділових процесів, їх примітивізація за останні роки, можливо, була спричинена відтоком капіталу з країни та його проїданням. На це також указує незадовільна ситуація із запровадженням інновацій у країні та оснащенням новими технологіями. Обсяг інвестицій у реальний сектор економіки тісно залежить від ефективності функціонування фінансового ринку [8-10].

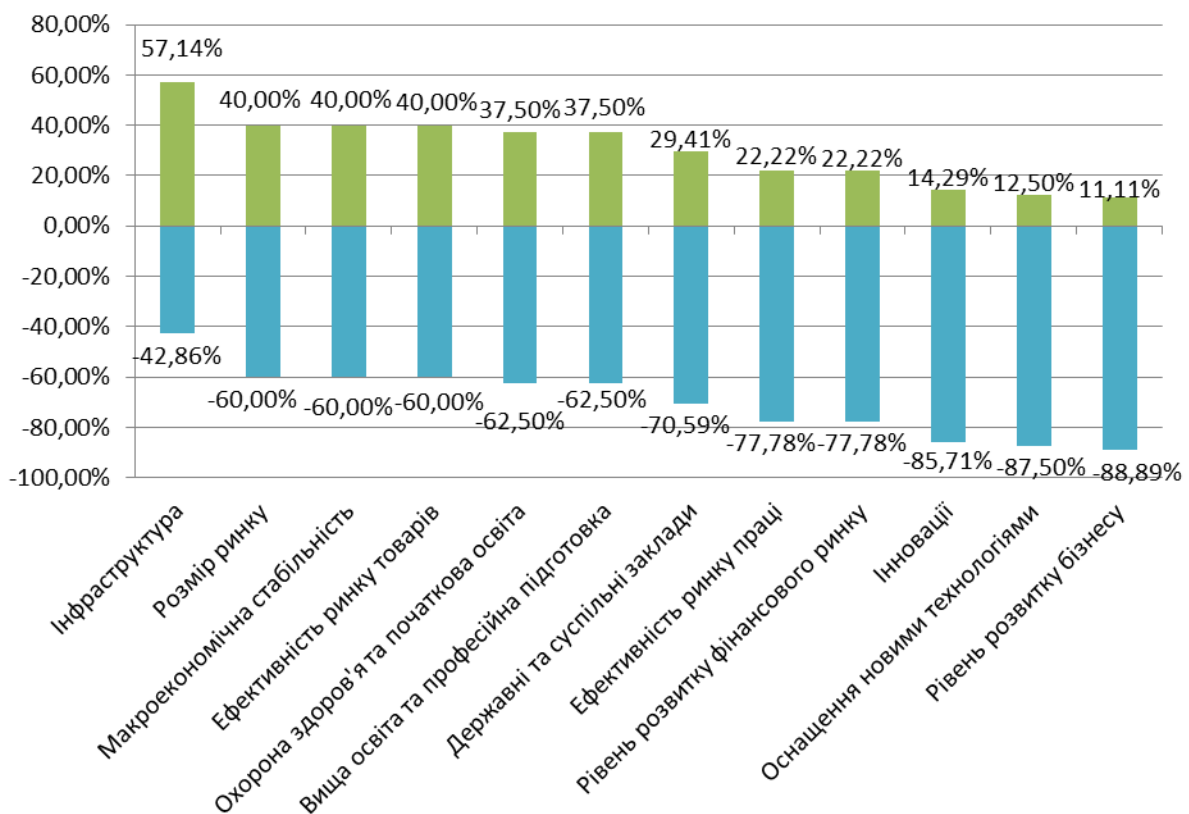

Рис. 1. Поліпшення /погіршення основних показників конкурентоспроможності України відносно країн ЄС-2 протягом 2008-2009 рр.

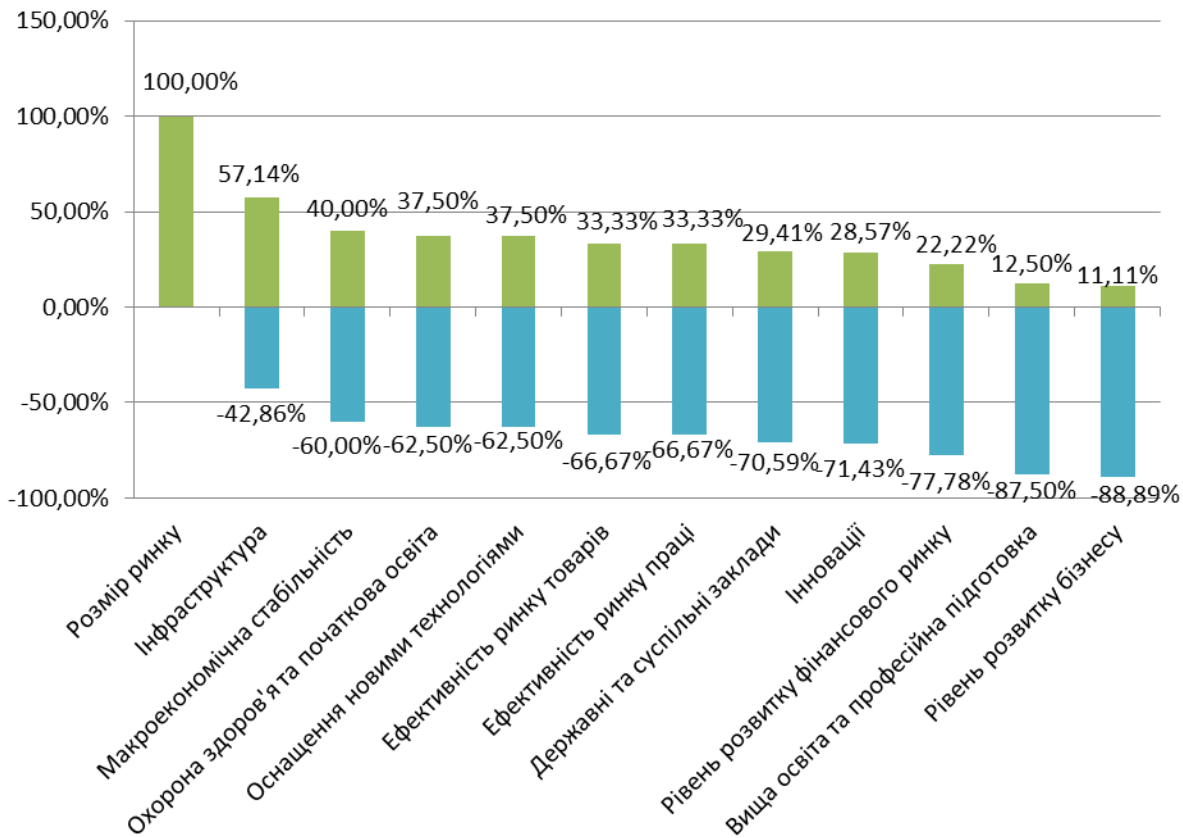

Рис. 2. Поліпшення /погіршення основних показників конкурентоспроможності України відносно нових членів ЄС-10 протягом 2008-2009 рр.

Оскільки для останнього властива низька ліквідність, надмірна зарегульованість, втручання з боку держави, негнучкість системи валютного контролю та ін., то він з об'єктивних причин не може виступати в якості ефективного каналу постачання капіталу для вітчизняних підприємств.

Проведене вище дослідження, на наш погляд, засвідчує необхідність подальшого реформування фінансового ринку, поліпшення інвестиційного клімату в державі з метою залучення іноземних інвестицій та передових технологій. Це дозволить підняти на якісно новий рівень бізнеспроцеси в Україні, підвищити конкурентоспроможність національної економіки та наблизити в такий спосіб дату вступу України до Європейського Союзу.

Висновки

1. Протягом розглядуваного періоду конкурентоспроможність економіки України відносно нових членів ЄС у цілому погіршилася. Серед причин цього - відносно низький рівень розвитку фінансового ринку. Нездатність останнім налагодити забезпечення попиту на капітал з боку вітчизняних підприємств знаходить відображення у низькому рівні їх розвитку підприємств, інноваційній відсталості і технологічній деградації.

2. Проведене дослідження черговий раз підкреслює необхідність реформування системи освіти, охорони здоров'я, здійснення адміністративної та судової реформи, реальної боротьби з корупцією й антиконкурентними явищами на ринках. При цьому необхідно надати суттєвої уваги реформуванню фінансового ринку, в першу чергу через його лібералізацію та зменшення втручання держави в його функціонування.

3. У рамках євроінтеграційної стратегії України треба враховувати динаміку показників відносної конкурентоспроможності національної економіки, проводити їх моніторинг на регулярній основі для визначення слабких місць в економічній системі та оперативного втручання з метою їх усунення. Це дасть змогу в стислі терміни домогтися відповідності Копенгагенським критеріям конвергенції, передусім, в економічній їх частині, та максимально наблизити дату вступу України до ЄС.

Список літератури

1. Стратегія економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-

- 2015 роки - <http://zakon.rada.gov.ua/signal/strateg.pdf>
2. Центр європейських досліджень -- <http://eu.org.ua>
3. Вплив розширення ЄС на Україну // Національна безпека і оборона. - 2001. - №11. - С. 9-41.
4. T. Browne, T. Geiger. The Executive Opinion Survey: Capturing the Views of the Business Community -- http://www.weforum.org/pdf/GCR09/Report/Part1/Chapter1.2_The_Executive_Opinion_Survey.pdf
5. Enlargement of the European Union - http://en.wikipedia.org/wiki/Enlargement_of_the_European_Union
6. Звіт глобальної конкурентоспроможності 2009-2010 - <http://www.weforum.org/documents/GCR09/index.html>
7. Звіт глобальної конкурентоспроможності 2008-2009 - <http://www.weforum.org/documents/gcr0809/index.html>
8. L. Alfaro, A. Chanda, S. Kalemli-Ozcan, and Selin Sayek. FDI Spillovers, Financial Markets, and Economic Development // IMF Working Paper, September 2003.
9. Transition report: Infrastructure. EBRD, <http://www.ebrd.org>, November 2004.
10. Височанський В. Ю. Шляхи вдосконалення залучення прямих іноземних інвестицій та підвищення ефективності їх використання // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Економіка". Випуск 18. - Ужгород, 2005. - с. 185-192

Аннотація

В. Ю. Высочанский

ОЦЕНКА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ЭКОНОМИКИ КАК ФАКТОРА ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ

Изучаются экономические предпосылки продвижения Украины на пути европейской интеграции. Исследуется динамика показателей конкурентоспособности национальной экономики относительно новых стран-членов Европейского Союза. Установлена дивергенция большинства показателей конкурентоспособности, кроме тех, что характеризуются развитие инфраструктуры и размер рынка. Автор обращает внимание на необходимости дальнейшего реформирования финансового рынка Украины для реализации технологической перестройки отечественной экономики.

Ключевые слова: Европейский Союз, интеграционная политика, конкурентоспособность экономики, конвергенция, экономические показатели.

Summary

Volodymyr Vysochansky

EVALUATION OF NATIONAL ECONOMICS' COMPETITIVENESS AS FACTOR OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

In this paper economic backgrounds moving Ukraine towards European integration are considered. Dynamics of national economic competitiveness relatively new member of the European Union is studied. Divergence of most indicators of competitiveness, except those that characterize the development of infrastructure and market size is determined. The author draws attention to the need for further reform of financial market of Ukraine for the realization of technological restructuring of the domestic economy.

Key words: European Union, integration policy, national economy competitiveness, convergence, economic indicators.